

**Г.Б.Ишанова,
ТДШУ Шарқ мамлакатлари тарихи ва
антропологияси кафедраси ўқитувчиси**

МИСРДА “АРАБ БАҲОРИ” ВА ЁШЛАР СИЁСАТИ

Аннотация. Мазкур мақолада Миср Араб Республикасида юз берган ва ҳозирда “Араб баҳори” номи билан тилга олинган инқилобий давр ҳақида сўз боради. Бу давр маммоларини ёритишда мақола ёзиш жараёнида Л.Л. Фитуни, Б.Г.Сейранян, А.О. Филоник, А.Д. Богатуровларнинг илмий тадқиқотларидан фойдаланилди. Маълумки, “Араб баҳори” Мисрда, шунингдек, Шимолий Африка мамлакатларида миллий хавсизликни таъминлашда ёшлар сиёсати билан боғлиқ масалалари билан аҳамиятлидир. Сўз бораётган даврда Мисрнинг юқори сиёсий раҳбарияти бўлиб ўтган воқеалардан сабоқ олди ва ёшлар билан боғлиқ муаммоларни ички сиёсатда асосий масалалардан бири эканлигини англаб, ижтимоий ҳаётга тадбиқ этди.

Калит сузлар: Миср Араб Республикаси, “Араб баҳори”, инқилоб, Миллат келажаги мамлакати, нодавлат ташкилотлар, фавқулотда ҳолат, истеъфо, салафийлар, сиёсий фаоллар.

Аннотация. В данной статье рассматривается революционный период, происходивший в Арабской Республике Египет и именуемый сейчас «арабской весной». В процессе написания статьи для освещения проблем этого периода использовались научные исследования Л.Л.Фитуни, Б.Г.Сейраняна, А.О.Филоника, А.Д.Богатурова. Известно, что «арабская весна» имеет важное значение в Египте, а также в странах Северной Африки вопросами, связанными с молодежной политикой в обеспечении национальной безопасности. В рассматриваемый период высшее политическое руководство Египта извлекло уроки из событий и осознало, что вопросы молодежи являются одним из ключевых во внутренней политике, и применило их к общественной жизни.

Ключевые слова: Арабская Республика Египет, Арабская весна, революция, страна будущего нации, неправительственные организации, чрезвычайное положение, отставка, салафиты, политические активисты.

Abstract. This article deals with the revolutionary period that took place in the Arab Republic of Egypt and is now referred to as the Arab Spring. In the process of writing the article, the scientific researches of L.L.Fituni, B.G.Seyranyan, A.O.Filonik, A.D.Bogaturov were used to cover the problems of this period. It is known that the Arab Spring is important in Egypt, as well as in North African countries, with issues related to youth policy in ensuring national security. During the period under review, Egypt's top political leadership learned from the events and realized that youth issues were one of the key issues in domestic politics and applied them to public life.

Keywords: The Arab Republic of Egypt, the Arab Spring, the revolution, the country of the future of the nation, non-governmental organizations, the state of emergency, resignation, Salafis, political activists.

Маълумки, Миср Араб Республикасида “Араб баҳори” инқилобий ҳаракати XXI асрнинг бошларига тўғри келади. Бу инқилобнинг асосий сабаблари фавқуллодда ҳолатни бекор қилиш, ишсизликка қарши кураш, иш ҳақининг купайиши, уй-жой танқислиги муаммоларини ҳал қилиш, озиқ-овқат нархларини кўтарилиши, сўз эркинлиги ва турмуш даражасини яхшилаш каби ижтимоий муаммолар эканлиги тадқиқ этилган манбалардан кўриш мумкин. Ушбу жиҳатларнинг фактик материалларга мос эканлиги мақолада кўриб чиқилади.

Мисрдаги араб баҳори шаҳарлик ёшлар томонидан содир этилган, уларнинг аксарияти олий маълумотли, асосан гуманитар, лекин ўз билим ва кўникмаларини тўғри ҳал қила олмаган (асосан, олий ўқув юртлари битирувчилари дўконларда сотувчи бўлиб ишлашга мажбур бўлишган, меҳмонхона ходимлари ва бошқалардир).

Бир қатор экспертлар ва оммавий ахборот воситалари ходимларининг фикрича, Мисрда ўтказилган намоёишнинг асосий сабаби – бир мафкура вакиллариининг 30 йиллик доимий ҳукмронлиги ва шунинг натижасида жамият ўз режаларини амалга ошира олмаслиги, ишсизлик, ижтимоий ҳимоянинг йўқлиги, камбағаллар учун механизмлар, шунингдек, баъзи таркибий ва демографик сабаблардир.

Мисрдаги норозилик намоёишлари Тунисдаги инқилобга ҳисса қўшиб, домино эффектини яратди. Мисрда ўтказилган кўзғолонда даставвал Тунисда бўлгани каби жамоатчилик ўз-ўзини ёқиб юбориш ҳолатлари ҳам бўлган. Жумладан, намоёиш бошланишининг дастлабки кунарида, яъни 17 январь куни бир талаба Қоҳирадаги парламент биноси ёнида ўзини ёқиб юборган¹. Тунисда бўлгани каби Мисрдаги тартибсизликлар ҳам жаҳон ахборот агентликлари томонидан батафсил очиб берилган ҳамда мазкур намоёиш “Твиттер инқилоби”, “Ёшлик”, “Хантал”, “Дам олиш маскани”, “Қовун”, “Пирамида инқилоби” каби номларни олган. Қолаверса, “Сана” яъни Тунис инқилобининг унвонларидан бири сифатида қабул қилинган.²

Оммавий норозиликнинг кутилмаган муваффақияти, асосан, Тунис ҳарбийларининг намоёишчиларни ўққа тутишни истамаслиги туфайли мисрлик ижтимоий-демографик - ёш, ўқимишли ва интеллектуал гуруҳнинг Қоҳирада Таҳрир майдонида норозилик намоёишлари уюштирилишига олиб келди. Ёшлар ҳаракати 2008 йилда 6 апрель куни иш ҳақини ошириш учун иш ташлаш

¹ Фитуни Л.Л., “Арабская весна”: трансформация политических парадигм в контексте международных отношений // Мировая экономика и международные отношения. -- 2012. -- № 1 и Фитуни Л.Л., Технологии управления протестным потенциалом на Ближнем Востоке // Азия и Африка сегодня. -- 2011. -- № 11.

² Сейранян Б.Г., Филоник А.О. (ред.) Арабские страны Западной Азии и Северной Африки (новейшая история, экономика и политика). Вып. 3

ўтказган Ал-Маҳалла ал-Кубра шаҳридаги ишчиларни қўллаб-қувватлаш учун Facebook интернет тармоғидан фойдаланган.

Кўп йиллар давомида Миср ҳукумати давлат секторида ваъда қилинганидек университет битирувчиларини иш билан таъминлай олмади. Бу сиёсат мисрлик олий маълумотли ёшлар ўртасидаги ишсизлик даражаси олий маълумотсиз ёшларга қараганда ўн баробар кўп бўлишига олиб келди³. Оқибатда эса 1970 йилларнинг ўрталаридан бошлаб Президент Анвар Саадат "очиқ эшиклар" сиёсатини жорий қилганидан сўнг Мисрнинг неолиберал иқтисодий сиёсати нархларнинг кўтарилишига олиб келди, давлат маоши эса одамлар ҳатто оилаларини боқишига етмасди. Кўпчилик иккита ёки ҳаттоки учталаб ишда ишлашга мажбур бўларди.

Бундан ташқари, давлат органи ходимлари томонидан маошларининг пастлиги туфайли коррупция, порахўрлик, маҳбусларни ноқонуний қийноқларга солиш ва жазосиз қолишга олиб келди. Асосан, бу ходимлар ўзбошимчаликлари қурбонлари исломчилар эди, уларнинг тақдири дунёвий ёшлар учун унчалик қизиқ эмас эди. Аммо 2010 йил 6 июнь куни Искандарияда иккита полициячи ёш Холид Саидни Интернет кафеда ушлаб, яқин хиёбонда калтаклаб ўлдирилганидан кейин вазият ўзгарди⁴.

Миср норозилиги 2011 йил 25 январда бошланган. Бу сана атайлаб танланган. Чунки бу Миллий полиция куни ва намоёнчиликлар шунчаки полиция шафқатсизлигига қарши бўлишни ва ички ишлар вазири Ҳабиб ал-Адлиннинг истеъфосини талаб қилмоқчи эдилар. Шунингдек, ўнлаб йиллар давомида одамларни эркин ҳибсга олиш, уларнинг конституциявий ҳуқуқларини бузиш ва жамоат ташкилотларининг сиёсий фаолиятини бостириш имконини берадиган фавқулодда ҳолат тўғрисидаги қонунни бекор қилишни талаб қилдилар.

Агар намоёнчиликлар фақат ўзларининг ижтимоий-демографик гуруҳига мурожаат қилганларида норозиликлар тезда тугарди. Аммо Қоҳиранинг қашшоқ маҳаллаларида яшовчи аҳоли бундан хабар топиб, секин-асталик билан Таҳрир майдонига йиғила бошлади. Полиция намоёнчига олдингидан ҳам шафқатсизлик билан жавоб берди. Шу сабабли 28 январь, “ғазаб куни”да, яна ҳам кўпроқ одамлар шаҳар марказига тўплана бошлади: эркаклар ва аёллар, ёш қари, камбағал ва бой, олий маълумотли ва саводсиз. Илк бора улар орасида исломчилар кўпчилиكنи ташкил қилар эди.

Бироқ, мисрликларнинг умумий сафарбарлигига жавобан “Ака-укалар” маъмурияти дастлабки позициясини ўзгартирди ва 27 январь куни кечқурун ташкилот аъзоларига ҳаракат қилишга даъват билан расман мурожаат қилди. Ташкилотда халқни бошқариш қобиляти бўлмаганда, норозилик намоёнчилари муваффақиятсиз якунланиши мумкин эди.

Дастлаб, “Мусулмон биродарлар” партияси сиёсий партия тузмаслигини ва президентликка номзод кўрсатмаслигини айтиб, исломий тўнтаришдан қўрққан

³ Богатуров А.Д. Системная история международных отношений. Том 4.
<http://www.rosbalt.ru/main/2012/02/05/942048.html>

⁴<http://www.interfax.ru/world/287666>

халқни тинчлантиришга ҳаракат қилди. Аммо бир қанча вақт ўтгач, бу иккала баёнот ҳам рад этилди: улар “Озодлик ва адолат” партиясини туздилар ва сайланган лавозимларга номзодлар кўрсатишни бошладилар. Анъанага кўра сайлов сиёсатида қатнашишдан бош тортган мисрлик салафийлар ҳам тактикасини ўзгартирди.

Мисрда бир қанча салафий партиялар пайдо бўлди, уларнинг энг кўзга кўринганлари Ал-Нур эди. Уларнинг муваффақияти, шунингдек, парламент сайловларининг биринчи босқичида дунёвий партияларнинг мағлубияти бир вақтда 25 январь кўзғолонини бошлаган дунёвий фаолларни ҳайратда қолдирди. 2012 йил баҳорида бўлиб ўтган президентлик сайловларида, илгари Муборак ҳукуматида бош вазир бўлиб ишлаган генерал ва “Озодлик ва адолат” номзоди Муҳаммад Мурсий иккинчи босқичга чиқди. Мисрликлар эски тузум вакили ва “Мусулмон биродарлар”нинг ҳимоячиси орасидан бирини танланган ҳолда Мурсига ўз овозларини берди.

Биродарлар ахлоқий жиҳатдан Муборак ёки Қуролли Кучлар Олий Кенгаши ҳукмронлиги билан боғлиқ сиёсатчилардан анча устун эдилар. Улар эски тузумдан эски коррупция амалиётини қабул қилдилар. Шундай қилиб, ҳарбийлар президентликни узоқ йиллик душмани “Мусулмон биродарлар” беришига қарамай армия барибир қудратли сиёсий куч бўлиб қолганди. Мурсий президентлиги самарасиз бўлиб чиқди ва у халқ қўллаб-қувватлашидан айрилди. Овоз бериш пайтида уни 52% дан кам овоз берувчилар қўллаб-қувватлаганига қарамай, у ғалаба унга мутлақ қўл эркинлигини беради, деган қарорга келди ва бошқа сиёсий кучлар билан иттифоқ тузишга эҳтиёж сезмади.

У Мисрнинг бир хил бўлмаган ва кўп сонли аҳолисига шариат қонунларини жорий қилишга уриниш қарорига эга эмас эди, лекин у тезда “Мусулмон биродарлар” инқилобни қўллаб-қувватлаш ва хайрия ишлари билан тўпланган обрўли пойтахтни йўқ қилди. Сайловчиларнинг катта қатламлари ундан юз ўгирди. Бу орада черковларга ҳужумлар тўхтамади ва бу Копт черкови патриархи Теодор (Тавадрос) II ҳукуматни очикчасига қоралашга мажбур қилди, бу Миср учун ғайриоддий ҳодиса эди.

Мурсий президентлиги даврида шиаларга қарши айблов ва нафрат сўзлари тобора баланд овозда янгради. Президент Мурсий 2013 йил 15 июнда салафийлар етакчисининг нутқида иштирок этиб, шиаларни “ўлимга лойиқ кофирлар” деб атаганида, президент Мурси бундай тажовузкор сиёсатни яширинча маъқуллади. Эртаси куни Гизада тўртта шиа ўлдирилди. 2016 йил 21 июлда Миср Инсон Ҳуқуқлари Ташаббуси 2011 йил январидан 2016 йил май ойигача шиаларга қарши етмишта ҳужумлар содир этилгани ҳақида ҳисобот эълон қилди. Миср аҳолисининг улуши шунчалик кичикки, улар статистикага кирмайди, қутилмаганда ўта хавфли ва ҳимоясиз ҳолатга тушиб қолди.

Қолаверса, Миср аҳолиси, шубҳасиз, адолатли ва эркин сайловда сайланган мамлакатнинг биринчи президенти ҳаётни яхши томонга ўзгартиради, деб кутганди. Аммо Мурсининг такаббурлиги ва исломий бўлмаганлар билан иттифоқ тузишни истамаслиги янги халқ норозилигига сабаб бўлди. Миср мудофаа вазири, генерал Абд ал-Фаттоҳ ас-Сиси, бошланиб

бораётган можаро “давлатнинг кулашига олиб келиши мумкин”, деб очиқчасига огоҳлантирди. Бу ҳарбий тўнтариш уюштиришни ният қилганлар тоифасидан бўлган баёнот эди.

Бугун Таммаруд ҳаракати ташаббуси билан ўтказилган навбатдан ташқари президентлик сайловларини қўллаб-қувватлаш учун имзо тўплашнинг ҳақиқий ташкилотчиси айнан армия бўлгани сир эмас. Мурсийнинг сиёсий мафкуравий ҳаракатлари шу қадар ноаниқ эдики, ҳатто бошқа исломчиларни ҳам ундан юз ўгиришга мажбур қилди. Масалан, салафийлар 2013 йил 3 июлдаги ҳарбий тўнтаришни қувонч билан кутиб олишди. Мурсий ҳокимиятдан четлатилди ва “Мусулмон биродарлар” террорчилик ташкилоти сифатида тан олинди, унга аъзолик жиноий жавобгарликка тортилди. Минглаб исломчилар ва бошқа сиёсий фаоллар ҳибсга олинди ва улардан юзлаблари ўлим жазосига ҳукм қилинди.

Айни пайтда, Копт православ черкови патриархи Шеноуда III “президент Хусни Муборакни ва унинг қонуний бошқарувини расман қўллаб-қувватлаганини билдирган ва копт жамоалари вакиллари намоёишларни бойкот қилишга чақирган”. Шунга қарамай, Миср аҳолисининг 11 фоизида норозилик намоёишларида қатнашган жуда кўп коптлар бор эди. Шунинг учун, 2011 йил 11 февралда, Президент Муборак истеъфога чиққанда, патриарх янги баёнот тайёрлади, унда “Копт черкови олижаноб ёш мисрликларнинг”, “25 январ ёшлари”нинг улуғвор ишларини тан олади, деб айтилган. Мисрдаги инқилоб, унинг учун бебаҳо қонини тўккан миллат шаҳидлари”.

Умумжаҳон мақсад сари интилган ҳолда, намоёишчилар ҳар томонлама Миср мусулмонлари ва коптларининг ажралмаслигини таъкидладилар. Намоёиш ҳаракатлари динлараро бирдамликнинг яққол далилига айланди, бу Қоҳиранинг илгари бўш деворларида пайдо бўлган ранг-баранг тасвирларда ҳам акс этган.

Кўринадик, марҳум Муборак тузумининг кўплаб коррупция фактларидан ғазабланган ёшларнинг катта умидлари 1952 йил июлдаги ижтимоий фатҳи туфайли пайдо бўлган. Ривожланган бепул олий таълим тизими сифатида ҳозирги кунгача сақланиб қолган инқилоб, лекин ҳеч қачон меҳнат бозорининг малакали кадрларга бўлган эҳтиёжига қаратилмаган. “Араб баҳори”да ёшларнинг фаол иштироки мамлакатнинг ҳозирги раҳбариятига ёшларнинг ички хавфсизликни сақлашдаги ролини яна бир бор эслатди ва сўнгги йилларда олиб борилган ёшлар сиёсати қараганда, бу яхши сабоқ бўлди.

Ушбу тадқиқотлар давомида олинган маълумотларни таққослаш “Араб баҳори” воқеаларидан кейин қуйидаги ўзгаришларни кўрсатди:

- овоз беришда иштирок этиш эҳтимоли кўпроқ;
- Интернет ва бошқа оммавий ахборот воситаларидан фойдаланиш эҳтимоли юқори;
- давлат ёки хусусий секторда ишлаш эҳтимоли камроқ;
- Мисрдан ташқарида ҳижрат қилиш истаги камроқ;
- катта оила аъзоларини афзал кўриш ва контрацепция воситаларидан фойдаланиш эҳтимоли камроқ.

Мисрда янги ҳукуматнинг “Араб баҳори” воқеаларига биринчи муносабати Конституцияга киритилган ўзгартиришлар эди. Агар “Мусулмон биродарлар” даврида қабул қилинган 2012 йилдаги Асосий Қонунда 71 давлат болалар ва ёшларга ғамхўрлик қилиши кераклигини. Ҳокимиятдан четлатилгандан кейин қабул қилинган 2014 йилги Конституциянинг 82-моддаси аллақачон ёшлар ва ўсмирларга ғамхўрлик қилишни кафолатлайди. Бу соҳадаги навбатдаги қадам ва мамлакатнинг янги раҳбариятининг ёшларга таъсирини кучайтиришнинг энг муҳим воситаси Миср парламентидаги сиёсий муҳитнинг тубдан ўзгариши бўлди.

Янги парламентдаги иккинчи йирик партия сайловга бир йил қолмасдан маҳаллий тадбиркорларнинг молиявий кўмаги билан ёш фаол Муҳаммад Бадран томонидан асос солинган 53 ўринли эгаллаган “Миллат келажаги мамлакати” (РНН) бўлди. У ўз хоҳиши билан истеъфога чиққач, Миср Президенти Абдел Фаттоҳ ас-Сисининг сиёсатини қўллаб-қувватлайдиган партияни Ассиут университети талабалар уюшмасининг собиқ раҳбари ёш сиёсатчи Ашраф Рашад бошқарди.

“Миллат келажаги мамлакати” партияси ёшларни мамлакатнинг сиёсий ҳаётига жалб қилиш мақсадида тузилган бўлиб, у шу кунгача муваффақиятли курашмоқда. Партиянинг 250 мингга яқин аъзоси бор ва Миср стандартларига кўра, катта ва унинг аъзоларининг 90% дан ортиғи, шу жумладан раҳбарлар ҳам 35 ёшдан кичик.

Партия аъзолари А.Ф номзодини қўллаб-қувватлаш учун 2017 йил сентябр ойида бошланган имзоларни йиғишда фаол иштирок етишди. Хусусан, “Шундай қилиб, сиз уни кура оласиз (Миср)” шиори остида ўтказилган ушбу кампаниянинг асосий координатори, Мисрнинг барча вилоятларида имзо тўплаш учун 168 пункт очилган, Муҳаммад ал-Гархий партияси аъзоси бўлган.

Бу ёшлар форуми президент сиёсатини қўллаб-қувватловчилардан ҳам, унинг мухолифларидан ҳам, турли миллий ва халқаро ҳуқуқ ҳимоячилари вакилларида кўп матбуот олди.

Миср ёшлари онги учун курашнинг яна бир соҳаси хорижий нодавлат ташкилотлар (ННТ) фаолиятига фаол қаршилиқ кўрсатиш эди. Уларнинг кўплари араб мамлакатларида Ғарб ёрдамида аниқ мақсад билан яратилган - улар тинч йўллар билан расман эълон қилганидек, демократик эмас деб тан олган ҳукмрон тузумларни ўзгартириш, лекин аслида улар муваффақият қозонган бўлса, зўрлик билан эди. Айниқса, Мисрда “Араб баҳори” ни ташкил этишда Американинг таниқли Халқаро республикачилар институти фаол қатнашган, унинг директори Жон Маккейн, ва Халқаро муносабатлар миллий демократик институти, Мадлен Олбрайт раислик қилади.

АҚШнинг собиқ давлат котиби Хиллари Клинтон араб ташкилотлари воқеаларида араб ташкилотларининг ролини тасвирлаб берди: "Шуни унутмайликки, араб шаҳарлари кўчалари сокин бўлганида, бу ердаги Миллий демократик институти овоз берганларни қўллаб-қувватлаш билан банд эди. Узоқ араб қишини янгисига ўзгартирмоқчи эдилар.

2016 йил ноябр ойида янги Миср парламенти томонидан маъқулланган биринчи қонун ҳужжатлари қаторида 2002 йилдаги 84-сонли уюшмалар ва жамоалар тўғрисидаги қонунни алмаштиришга мўлжалланган қонун лойиҳаси ҳам бор эди. 2017 йил 70-сон. Миср Президенти томонидан имзоланган ва 2017 йил 24 майда Қоҳира расмий газетасида эълон қилинганидан кейин қучга кирган.

Ғарб расмийлари Мисрда нодавлат нотижорат ташкилотларига чекловлар қучайиб бораётганидан “чуқур ҳавотир” билдиришди. Шу билан бирга, мамлакатнинг юқори сиёсий раҳбарияти на қонунчиликни такомиллаштириш ва унинг қатъий ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари Миср жамиятини хорижий, биринчи навбатда Ғарб таъсиридан бутунлай ажратиб, динамик ўзгаришларга олиб кела олмаслигини яхши билади. Шунингдек, 1952 йил июль инқилобидан кейин мисрликлар онгида улкан ўзгаришлар юз берди ва “Араб баҳори” воқеалари умумий жараёнинг фақат бир қисмига айланди. Қўшма Штатлар бу жараёнда “Америка қадриятлари” ва “Америка турмуш тарзи” ни бутун дунё бўйлаб тарқатишда алоҳида роль ўйнайди. АҚШ Давлат департаменти Африка мамлакатлари учун “Ёш Африка етакчилари ташаббуси”ни “Таълим ва маданий алмашинув дастурлари” номи остида бошқаради. 2015 йилда тўғридан-тўғри “Америка-Миср олий таълим ташаббуси” бошланди, бу келгуси йилларда ёш мисрликларга АҚШ ва Миср университетларида ўқиш учун 1,9 мингта стипендия беришни, шунингдек, икки мамлакат олий ўқув юртлари ўртасида 20 та ҳамкорликни ўрнатишни назарда тутди. Бу дастурнинг қиймати 250 млн доллар қийматига эга Миср жамиятининг ўзгариши устидан назоратни йўқотмаслик учун “Миллат келажаги мамлакати” партияси тузилди ва ёшларнинг миллий конференциялари дастури ишга туширилди. Бироқ, мисрлик ёшларнинг онги учун қурашнинг асосий жабҳаси уларнинг иқтисодий муаммоларини ҳал қилиш соҳасида бўлди: уй-жой ва бандлик муаммолари.

Албатта, исломчилар араб давлатларининг долзарб муаммоларини ҳал қила олмайди, гарчи улар маълум бир мамлакатларда бир мунча вақт сиёсий ҳукмронликка эришса ҳам. Фақат бир нарса аниқ: турғунлик тугади, араб дунёси уйғонди ва ҳаракат қила бошлади.

Ёшларнинг миллий конференциялари янги ёшлар сиёсатининг муҳим воситасига айланди. Президент Ас-Сиси уларнинг ишида фаол иштирок этди. Нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятини назоратини қучайтириш Мисрда ёшлар сиёсатининг асосий йўналишларидан бирига айланди. Шу мақсадда, “Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида” 2002 йилги 84-сонли қонуннинг ўрнини босувчи, қурилиш ишлари соҳасида ишлайдиган уюшмалар ва бошқа фондлар тўғрисида 2017 йил 70-сонли қонун қабул қилинди. Бундан ташқари, Миср ёшларининг асосий иқтисодий муаммолари: уй-жой муаммоси ва ёшларнинг ишсизлигини ҳал қилишга катта эътибор берилди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Фитуни Л.Л., “Арабская весна”: трансформация политических парадигм в контексте международных отношений // Мировая экономика и международные отношения. – 2012. – № 1 и Фитуни Л.Л., Технологии управления протестным потенциалом на Ближнем Востоке //Азия и Африка сегодня. -- 2011. -- № 11.
2. Сейранян Б.Г., Филоник А.О. (ред.) Арабские страны Западной Азии и Северной Африки (новейшая история, экономика и политика). Вып. 3
3. Богатуров А.Д. Системная история международных отношений. Том 4. <http://www.rosbalt.ru/main/2012/02/05/942048.html>
4. <http://www.interfax.ru/world/287666>
5. <http://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskie-prichiny-i-posledstviya-arabskoy-vesny>
6. Катар и Саудовская Аравия решили обеспечить свою безопасность, применив к соседям стратегию «управляемого хаоса» // Эксперт, 2012, август. [Электронный ресурс] URL: <http://m.expert.ru/expert/2012/31/>
7. <http://www.perspektivy.info/book/arabskaja-vesna-itogi-i-perspektivy-2012-04-19.htm>
8. Абрамова И.О. Социально-экономические особенности африканской урбанизации (на примере Египта) //Проблемы современной экономики. -- 2009. № 3. – С. 118-124
9. Подцероб А.Б. Тунис: Салафитская угроза//Институт Ближнего Востока. 2012. URL: <http://www.iimes.ru/?p=16116>